

Tuleninova L. V. Conceptual Metaphor as a Constructive Element of the Author's Conceptual System

The process of constructing the conceptual system «disease» in Margaret Atwood's books is analyzed in this article. The author's use of the concept «disease», in order to make up metaphors reflecting her attitude towards the world around, is also in the focus of attention here. This research reveals possibilities of the expansion of the source sphere of the conceptual metaphor by the efforts of both groups and individual representatives of culture, which eventually results in enriching of the lexico-semantic fields of concepts.

Key words: individual conceptual system of the author, conceptual metaphorization, morbid metaphor.

Стаття надійшла до редакції 09.02.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013

Рецензент – д. пед. н., проф. Горошкіна О. М.

УДК 811. 111' 27

О. В. Федорова

**ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ
КАТЕГОРІЇ «СТАТЬ» В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Антропологічний поворот сучасних лінгвістичних досліджень обумовлює загострення наукового інтересу до проблем кореляції статі, гендера та граматичних категорій. В англійській мові, що є однією з найбільш гендерно-чутливих, відсутня граматична категорія роду. Однак і у ній наявний широкий асортимент засобів, що репрезентують стать тварини та людини і її гендер. Для здійснення особливо актуальних сьогодні гендерних лінгвістичних пошуків необхідно чітко знати, не лише які саме одиниці виконують таку функцію, але й як вони корелюють між собою, до яких рівнів мови належать.

Метою статті є систематизація та класифікація засобів репрезентації статі та гендера в сучасній англійській мові.

В опрацьованій нами літературі з даного питання наявний широкий спектр робіт, що містять опис засобів репрезентації в англійській мові концептуальної категорії «стать» та її субкатегорій. Більшість з них є просто переліком зазначених засобів з короткою характеристикою та ілюстраціями без чіткої систематизації чи типологізації [1, с. 89 – 91]. Ті автори, що класифікують їх, як правило, роблять це з двох підходів: належність засобу до певного рівня мови та експліцитного чи імпліцитного способу вираження статі.

Прикладом першого підходу є класифікація О. Л. Дудолодової:

- **морфо-семантичний рівень** представлений суфіксальними морфемами, які маркують статеву належність референта;

- **лексико-семантичний рівень** представлений:

- *формально-немаркованими* за родом номінаціями, що позначають референта певної статі;

- *формально-маркованими* номінаціями:

- ~ складними номінаціями з компонентами *-man, -woman, -person* тощо, які можуть розглядатись як родові маркери статевої належності референта;

- ~ двокомпонентними номінативними словосполученнями, одним з компонентів яких є родовий маркер *man, male, boy, woman, female, lady, girl* тощо;

- **граматико-семантичний рівень** представлений антецедентно-анафоричними співвідношеннями (займенників *he, she, his, her* та інших з іменниками, займенниками та іншими номінативними одиницями) [2, с. 55 – 74].

До представників другого підходу ми відносимо науковців З. З. Чанишеву, Г. Ш. Хакимову, які окремо виділяють системи експліцитного та імпліцитного маркування слів англійської мови за родовою ознакою:

- **система експліцитного маркування** слів за родовою ознакою включає:

- 1) суфікси в назвах, що вказують на ознаку жіночої статі, в той час як назви, що з ними корелюють, не несуть інформації про стать особи: *actor – actress, poet – poetess, lion – lioness*;

- 2) другий елемент складних слів, що виявляє відмінності за ознакою статі в складі тричленних та двочленних рядів типу: *spokesperson – spokesman – spokeswoman, bartender – barman – barwoman*;

- 3) перший елемент складних слів, що виконують гендерну специфікацію: *woman-child, woman-hater*;

- 4) атрибутивні елементи в складі словосполучень, що виступають в ролі родової премодифікації: *male teacher, female voice*.

- **система імпліцитного маркування** слів за родовою ознакою формується на рівні значення одиниць повнозначної лексики. Найбільш регулярно імпліцитна вказівка на ознаку статі виявляється в наступних розрядах слів:

- 1) термінах спорідненості: *father – mother – parent*;

- 2) назвах тварин: *bull – cow*;

- 3) позначеннях професій: *tailor – dress-maker*;

- 4) назвах осіб, що виконують певні соціальні ролі: *king – queen*;

- 5) позначення членів груп, організацій: *monk-nun*.

Окрім даних розрядів слів, в англійській мові Чанишева З. З., Хакимова Г. Ш. виділяють широку групу предикатних слів, що утворюють способи імпліцитної індикації характеристик, що

визначаються статтю. Наприклад: *buxom – (of a woman) attractively fat and healthily looking; to giggle – (about young girls) laugh repeatedly in an controlled way; to giggle – (about men) when drunk and nervous* [3, с. 170 – 173].

А. П. Мартинюк у своїй монографії «Конструювання гендеру в англomовному дискурсі» запропонувала класифікацію засобів репрезентації статі в англійській мові, що поєднує два підходи (враховує і рівень мови, і спосіб репрезентації) [4, с. 67 – 69]. Як зазначає авторка, основний інвентар, що використовується для конструювання гендеру, становлять номінативні одиниці. До класичного типу номінативних одиниць зараховують слова, одиниці лексичного складу мови, до неklasичного – сполучення слів, одиниці фразеологічного складу мови. Відповідно, до **номінативних засобів** конструювання гендеру авторка зараховує номінативні одиниці (як слова, так і словосполучення) та поділяє їх на **лексичні** та **фразеологічні**. Відповідно до способу вираження гендерної ознаки, Мартинюк А. П. виокремлює:

- **семантично марковані номінативні засоби**, що не містять гендерних маркерів, але використовуються переважно з жіночою чи чоловічою референтною віднесеністю, яка конвенціонально закріплена за ними в лексичній системі англійської мови.

- **структурно марковані номінативні засоби:**

- 1) структурно марковані номінативні засоби, що містять **морфологічні маркери**:

- суфіксальні морфеми, що утворюють деривати жіночого роду від загально родових номінацій;

- семантично марковані номінативні основи з чоловічою та жіночою референтною співвіднесеністю, що утворюють складні номінації;

- 2) структурно марковані номінативні засоби, що містять **синтаксичні маркери**, а саме: лексеми чоловічої та жіночої референції, що утворюють словосполучення різного ступеня стійкості.

Враховуючи описані тут підходи та класифікації і наші власні спостереження, зазначимо, що інвентар засобів вираження концептуальної категорії «стать» в сучасній англійській мові є різноманітним та представлений на всіх рівнях мови. Беручи до уваги їх багатоаспектність, важко здійснити їх струнку та несуперечливу класифікацію. Однак послідовно зосереджуючись на одному з критеріїв, на нашу думку, доцільно виділити наступні типи засобів репрезентації статі в англійській мові:

За ознакою статі:

- одиниці мови, що репрезентують жіночу стать;
- одиниці мови, що репрезентують чоловічу стать;

За формою репрезентації:

- одиниці мови, що репрезентують стать експліцитно;
- одиниці мови, що репрезентують стать імпліцитно;

Розподіл одиниць мови за формою репрезентації на зазначені класи здійснюється на підставі наявності чи відсутності в їх структурі компонентів, що прямо вказують на стать референта.

За рівнем мови, до якого належить засіб:

- одиниці морфологічного рівня (афікси, напівафікси);
- одиниці лексичного рівня (слова, фразеологізми, марковані за ознакою статі);
- одиниці синтаксичного рівня (словосполучення (стійкі та вільні), речення, референтна ситуація яких є маркованою за ознакою статі);
- одиниці текстового рівня.

За частиномовною належністю:

- іменникові засоби;
- прислівникові засоби;
- прикметникові засоби;
- дієслівні засоби;
- займенникові засоби.

Отже, основним мовним рівнем репрезентації гендера є лексичний рівень, оскільки саме лексика найбільше звертає увагу на смислові параметри мовної картини світу. Найбільшим потенціалом для репрезентації статі та гендера володіють іменникові та займенникові засоби, завдяки їх здатності одночасно виражати такі категорії, як: особа та істота.

Системно-структурний опис засобів репрезентації статі та гендера може стати базою для подальших дискурсивних, когнітивних та гендерних досліджень в синхронічному та діахронічному аспекті.

Список використаної літератури

- 1. Григорян А. А.** Гендерная маркированность имен существительных в современном английском языке / А. А. Григорян // Доклады Второй международной конференции “Гендер: язык, культура, коммуникация” / под ред. И. И. Халеевой. – М. : МГЛУ, 2002. – С. 89–91.
- 2. Дудоладова О. В.** Динаміка мовної репрезентації гендера в англійському публіцистичному дискурсі (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Ольга Леонідівна Дудоладова. – Х., 2003. – 198 с.
- 3. Чанышева З. З.** Лингвистическая категоризация социокультурного пола в английском языке / З. З. Чанышева, Г. Ш. Хакимова // Теория поля в современном языкознании : межвузовский научный сборник. / Башкир. гос. ун-т; редкол. : С. Г. Шафиков (отв. ред.) и др. – Уфа : Изд-во Башкирского ун-та, 2001. – С. 166 – 173.
- 4. Мартинюк А. П.** Конструювання гендера в англійськомому дискурсі / Алла Петрівна Мартинюк. – Харків : Константа, 2004. – 292 с.

Федорова О. В. Засоби репрезентації концептуальної категорії «стать» в сучасній англійській мові

В статті систематизується та подається у вигляді узагальненої класифікації множина засобів репрезентації статі та гендера сучасної англійської мови за критеріями: статі референта, форми репрезентації, за рівнем мови, до якого належить засіб, за його частиномовною приналежністю. Узагальнену класифікацію гендерних маркерів різного типу укладено на основі аналізу класифікацій інших авторів, що здійснюються з двох підходів: належність засобу гендерного маркування до певного рівня мови та експліцитного чи імпліцитного способу вираження статі та гендера.

Ключові слова: стать, гендер, експліцитний маркер, імпліцитний маркер.

Фёдорова О. В. Средства репрезентации концептуальной категории «пол» в современном английском языке

В статье систематизировано и представлено как обобщённую классификацию множество средств репрезентации пола и гендера английского языка за критериями: пола референта, формы репрезентации, уровня языка и части речи, к которым оно принадлежит. Обобщённую классификацию составлено на основе анализа классификаций других авторов, которые составлены в рамках двух подходов: принадлежность средств к определённому уровню языка и эксплицитный или имплицитный способ выражения пола и гендера.

Ключевые слова: пол, гендер, эксплицитный маркер, имплицитный маркер.

Fedorova O. V. Means of Sex and Gender Representation in the Modern English Language

The article deals with the means of sex and gender representation set in the modern English language and treats them as a systematic classification on basis of referent's gender, representation form, language level and speech part criteria. Systematic classification is based and results from the analysis of other authors' classifications which correspondently represents two approaches: belonging of the means to the language level and explicit or implicit ways of sex and gender representation.

Key words: sex, gender, explicit marker, implicit marker.

Стаття надійшла до редакції 07.02.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Колесник О. С.